

tanesi kapalı mekânlara paralel, soldakiler ise arkalarındaki kapalı mekâna kadar bir kavis yapacak şekilde yerleştirilmiştir. Bu sebeple dükkânlar arasında bir plan birliği ve cephede simetrik düzen sağlanamamıştır. Son yıllarda restore edilen dükkânlar, cephelerindeki kesme taş ve tuğladan örülmüş yuvarlak kemerlere uygun biçimde beşik tonozlarla örtülmüştür. Yalnız girişin solundaki dördüncü dükkânın üzerinde sekizgen kasnaklı bir kubbe bulunmaktadır. Dükkânların içinde çeşitli büyüklükte nişlerle birer ocak vardır. Güneydoğuda yer alan dokuz dükkânın cepheleri iki sıra tuğla, bir sıra kesme taş, diğerlerinin ise sade kesme taş duvar örgüsüne sahiptir.

Ekmekeçizâde Ahmed Paşa Kervansarayı, yerleştirme düzeni bakımından Osmanlı kervansaray mimarisi içinde farklı bir tipe sahiptir. Kapalı mekânları ve dekoratif ajurlu pencerelerin yer aldığı cepheleri yönünden Büyükçekmece'deki Kanûnî Sultan Süleyman'ın kervansarayı ile yakın bir benzerlik gösterir. Yine dikdörtgen planlı kapalı mekânları ile Silivri'deki Pîrî Mehmed Paşa Kervansarayı'na benzediği görülmekte, planı itibarıyla de daha sonra yapılan Vezirhan'daki kervansaraya öncülük etmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Bulgaristan'daki XVII. yüzyılın başına tarihlenen Harmanlı Kervansarayı'na da çok büyük bir benzerlik göstermektedir.

Pek çok tamir görerek çeşitli değişikliklere uğramış ve zamanla kervansaray fonksiyonunu kaybetmiş olan yapı bir süreye de süvari kışlası olarak kullanılmıştır; bugün ise PTT'ye garaj hizmeti vermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmet Refik [Altınay], *Hicrî On Birinci Asırda İstanbul Hayatı (1000-1100)*, İstanbul 1931 — İstanbul 1988, s. 36; Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1939, s. 89-90; Rifki Melûl Meriç, *Edirne'nin Tarihi ve Mimari Eserleri Hakkında*, İstanbul 1963, s. 17, 92-93; Zeynep Nayır [Ahunbay], *Osmanlı Mimarlığında Sultan Ahmet Külliyesi ve Sonrası (1609-1690)*, İstanbul 1975, s. 206-209; Gönül Güreşsever [Cantay], *Anadolu'da Osmanlı Devri Kervansaraylarının Gelişmesi* (doktora tezi, 1975), İÜ Ed.Fak. Sanat Tarihi Bölümü, s. 118-121; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul 1986, s. 322; Ayşe Gülçin Küçükkaya, *Mimarbaşı Sedefkâr Mehmed Ağa'nın Yaşamı ve Türk Osmanlı Mimarisine Katkısı* (doktora tezi, 1987), Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Rölöve ve Restorasyon Bölümü, s. 165-186; Semavi Eyice, "Karl Teply'nin Die Kaiserliche Grossbotschaft (Wien 1976) Adlı Kitabının Tanıtımı", *TTK Belleten*, XLI/162 (1977), s. 410.

AHMET VEFA ÇOBANOĞLU

Ekmekeçizâde Ahmed Paşa Köprüsü

Edirne'de Tunca üzerinde
XVII. yüzyıl başlarında
yapılan köprü.

Evvelce yerinde ahşap bir köprü bulunduğuy söylenen bu taş köprü, başdefterdarlık görevinde bulunan Ekmekeçizâde Ahmed Paşa (ö. 1027/1618) tarafından 1016 (1607-1608) yılında yaptırılmıştır. Edirneli şair Kâmi tarafından yazılan ve kitâbe köşkünde yer alan beş beyitlik tarih manzumesi şöyledir: "Ekmekeçizâde Ahmed Pâsâ-yı kâmkâr / Hayrâtını görenler etmez mi hayr ile yâd // Bu devlet içre defterdâr oldu on sekiz yıl / Bâ-haşmet-i vezâret bâ-devlet-i Hudâ-dâd // Doldurdu Tunca nehrin bî-şübhe sîm ü zerle / Bu cîsr-i bî-adîli li'llâh etti bünyâd // Maksûdu bir duâdır ancak gelip geçenden / Lâyık budur ki sen de rûhunu edesin şâd // Kâmi dedi esâs-ı müstahkemine târîh / Zîbende râh-ı gülşen bu cîsr-i Ahmed-âbâd; kad büniye fî sene 1016, rûsime fî sene 1116 (1704)".

Abdurrahman Hibri Efendi'nin eserinden naklen Rifat Osman Bey ve onu takip eden yazarlar (Peremeci, Aslanapa, Çulpan) köprünün yapımının 1024'te (1615) tamamlandığını bildirirler. Oral Onur ise kaynak göstermeksizin, Kadî Mehmed Şerif tarafından köprünün tamamlanmasıyla ilgili şu tarihin yazıldığını söyler: "Kad benâ Ahmedü ikdül-vüzerâ / Fevka nehrin ma'beren mu'teberâ // Rend-i târîh eylemiş kalemi / Ma'ber-i mu'teberun minh haberi, 1024 (1615)" (bu tarihin aslı görülmediğinden Oral Onur'un kitabındaki yazılış imkân ölçüsünde düzeltilerek verilmiştir). Önceleri Edirne köprülerinin sonuncusu olduğundan Yeni Köprü olarak adlandırılırken daha sonra Eski Köprü denilmiştir. Köprünün I. Dünya Savaşı'ndan az önce tabliyesinin genişletilmesinin tasarlandığını ve bunun Mimar Kemâleddin Bey'in şiddetli tepkisiyle karşılandığını Rifat Osman Bey bildirir. Ekmekeçizâde Ahmed Paşa Köprüsü'nün, Hassa Başmimarı Sedefkâr Mehmed Ağa'nın eseri olduğu yolundaki iddia da sadece tahminden ibarettir. Köprü taşkınlar yüzünden yer yer harap olmuş, hatta kitâbe köşkü de zarar görmüştür. 1960'lı yıllarda tamir edilerek yıkılan kısımlar kemersiz düz bir beton tabliye ile tamamlanmış, köşk de yeniden yapılmıştır.

Ekmekeçizâde Köprüsü 136,30 m. uzunluğunda ve 6,90 m. genişliğinde olup en büyük kemeri 15 m. açıklığında yarım yuvarlak on gözden oluşmuştur. Eser çok muntazam işlenmiş kesme taşlardan yapılmıştır. Mahmuzlar menba tarafında çokgen, mansab tarafında sivridir. Bunların üstlerinde veya yanlarında yalnız orta gözler yanında olmak üzere sivri kemerli taşma gözleri de vardır.

Köprünün ortasında bir çıkıntı üzerinde gösterişli bir kitâbe köşkü bulunur. Tabliyeye sivri yüksek kemerli bir eyvan halinde açılan köşkün iki yanında daha alçak birer sivri kemerli açıklık yer alır. Mansab tarafındaki duvarı ise taştan pâyelerle ayrılmış mazgallar halindedir. Mermere işlenmiş olan kitâbe de burada bu mazgal biçimindeki açıklıkların üstündedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1939, s. 80-81; Oktay Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı Devri Âbideleri*, İstanbul 1949, s. 123-125; Oral Onur, *Edirne-Kitâbeler*, İstanbul 1972, s. 163; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 170-171; a.mlf., "Köprülerde Tarih Köşkları", *STY*, II (1966-68), s. 24-35; Gülgün Tunç, *Taş Köprülerimiz*, Ankara 1978, s. 189-191; Rifat Osman, "Edirne Köprüleri - Eski Köprü", *Millî Mecmua*, sy. 95 (1927), s. 1535.

SEMAVİ EYİCE

Ekmekeçizâde Ahmed Paşa Medresesi

İstanbul'da
XVII. yüzyıl başlarında
yapılan medrese.

Vefa semtinde, Cemal Yener Tosyalı (Eski Kovacılar) caddesi üzerindeki Molla Hüsrev Camii karşısında. Bânisi olan Ekmekeçizâde Ahmed Paşa, 1015 yılı Saffer ayında (Haziran 1606) 1022 Şevvali sonlarına kadar (Aralık 1613) başdefterdarlık makamında bulunmuş, 1027'de (1618) vefat edince medresesinin bitişiğindeki türbesine defnedilmiştir. Medresesi de başdefterdarlığı sırasında yaptırmış olabileceği tahmin edilmektedir. Nitekim Ahmed Paşa'nın Edirne'deki kervansarayı da 1018 (1609-10) tarihli-dir.

20 Ağustos 1330 (2 Eylül 1914) tarihli bir keşif raporunda medresenin o sıradaki durumu şöyle anlatılmaktadır: "Zemine muttasıl ve birkaçının arka pencere-leri olmağla bir dereceye kadar ceryân-ı havâyâ müsaid ise de, diğerlerinin arkaları kapalı olduğundan ceryân-ı ha-

vâdan ve cümlesi de ziyâ-ı şemsin nüfûzundan mahrûm ve râtib on yedi odası, gusûlhâne, abdesthâne, çamaşırhâne ve suyu nâ-mevcut bir şadırvan ile bir dershanesi, hey'et-i mecmûasıyla harâb bir halde olduğundan, talebe iskânı fenn mahzûrdan sâlim değildir. Havlısı vûs'at-i kâfiyyede olmağla tâdilât ve tâ-mîrât-ı fenniyye icrâsıyla talebe iskân etdirilebilir; yirmi kişi ikamet edebilir" (Kütükoğlu, *İTED*, VII/1-2, s. 72). 1914'te rutubetli ve harap durumda olması na rağmen "kadro dahili" olan Ekmekçizâde Medresesi'nin 1918'deki büyük yangın felâketinden sonra evleri yananlar tarafından işgal edildiği aynı belge-deki bir ek nottan öğrenilmektedir.

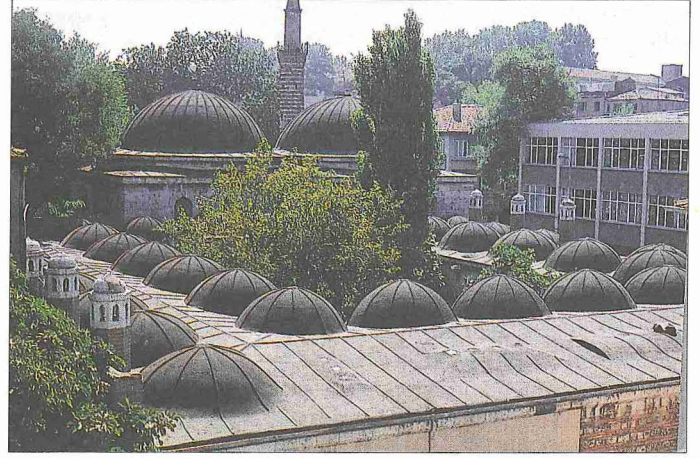
Bu tarihten sonra uzun yıllar bakım görmeyen ve birtakım yersiz yurtsuzlara barınak olan medrese, ancak 1963'e doğru Vakıflar İdaresi'nce tahliyesi yoluna gidilerek Mimar Cahide Tamer tarafından 1966-1968 yılları arasında tamir edilmiştir; bir müddet sonra da bitişindeki Nuri Bey Konağı'nın yıkılması ile yerine yaptırılan İlim Yayma Cemiyeti talebe yurdunun müstemilâtı olmuştur. Günümüzde de (1994) bakımlı bir şekilde bu maksatla kullanılmaktadır.

Muntazam bir dikdörtgen plana göre yapılan medresenin girişi Kovacılar caddesindedir. Baklavalı başlıklı on dokuz mermer sütun avluyu çeviren revak kemerlerini taşır. Revakların üstleri kubbeli olduğu gibi gerideki hücreler de kubelerle örtülmüştür. Dershanenin karşısındaki sırada helâlarla gusûlhâne hücreleri bulunur. Güzel ve nisbetli medresenin avlusunun güney tarafında, üstü büyük bir kubbe ile örtülü mescid-dershane yer alır. Burası altı üstlü iki sıra halinde bol pencerelerle aydınlatılmıştır.

Ekmekçizâde Ahmed Paşa Medresesi müstemilâtından sebیل ve türbenin caddeden görünüşü

Ekmekçizâde
Ahmed Paşa
Medresesi -
Vefa /
İstanbul

Sokakla dershanenin yan duvarı arasına dersane ile hemen hemen aynı büyüklükte olan Ekmekçizâde'nin türbesi yerleştirilmiştir. Yandaki Taştekneler sokağından girişi olan türbe de büyük bir kubbe ile örtülü olup içinde küçüklü büyüklü dokuz sanduka vardır. Türbenin Ahmed Paşa tarafından veya medresenin inşaatından sonra vefatının ardından yapıldığı tahmin edilebilir.

Dershane ve türbenin dışında Taştekneler sokağı kenarında, içinde pek çok mezar taşı bulunan etrafı duvarlarla çevrili oldukça geniş bir hazîre vardır. Pek bakımlı olmayan bu hazîrenin içinde son yıllarda kaçak bir duvar yapılmış, bir kısmı tanzim edilen mezar taşlarından yeri belli olmayanlar ise duvar diplerinde istiflenmiştir. Türbenin girişi üstündeki sundurma da yıkılmıştır.

Hazîre duvarı ile türbenin birleştiği köşede çok güzel bir sebیل bulunmaktadır. Ayvansarayî, Molla Hüsrev Camii'nden bahsederken bunun bitişinde Hüsrev Kethüdâ adında bir hayır sahibinin bir dârülkurrâsı ile (1565-1566) sebilinin olduğunu da kaydeder. Dârülkurrâdan bugün bir iz olmamakla beraber Hüsrev Kethüdâ sebili son derece perişan bir halde durmaktadır. İstanbul'un en eski sebillerinden olan bu küçük eser, önündeki sokak seviyesinin çok yükselmesi sonunda şebekelerinin alt kenarına kadar toprağa gömülmüştür. Mukarnaslı başlıklı mermer üç sütun sebilin mermerden sivri kemerlerini taşır. Herhalde üstünde evvelce ahşap ve geniş sacaklı bir çatı örtülü idi. Sütunların arasında ise zarif desenli üç şebeke bulunur. İzzet Kumbaracılar, kaynağını göstermeden sebilin 973 (1565-66) yılında yaptırıldığını bildirir.

Sebil gerçekten XVI. yüzyıla aitse bitişinde bulunan XVII. yüzyıl medresesi ve türbesiyle münasebeti ayrıca araştırılması gereken bir konudur.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmi*, I, 201; a.e.: *Camilerimiz Ansiklopedisi* (haz. İhsan Erzi), İstanbul 1987, II, 50; İzzet Kumbaracılar, *İstanbul Sebilleri*, İstanbul 1938, s. 7, rs. 6; Zeynep Nayır, *Osmanlı Mimarlığında Sultan Ahmet Külliyesi ve Sonrası*, İstanbul 1975, s. 173-175; Erdem Yücel, "Ekmekçizâde Ahmed Paşa Medresesi", *Arkitekt*, sy. 331, İstanbul 1968, s. 132-134; a.mlf., "Ekmekçizâde Ahmed Paşa Medresesi", *İst.A*, IX, 4978-4979; Mübahat Kütükoğlu, "1869'da Faal İstanbul Medreseleri", *TED*, VII-VIII (1977), s. 50, nr. 98; a.mlf., "Dârü'l-Hilâfeti'l-Âliyye Medresesi ve Kuruluşu Arefesinde İstanbul Medreseleri", *İTED*, VII/1-2 (1978), s. 72, nr. 54.

SEMÂVİ EYİCE

EKMELEDDİN el-BÂBERTİ

(bk. BÂBERTİ).

EKMELEDDİN en-NAHCUVÂNİ

(أكمل الدين النخجواني)

Ekmelüddîn Müeyyed b. Ebî
Bekr b. İbrâhîm el-Konevî
en-Nahcuvânî et-Tabîb
(ö. 701/1302'den sonra)

Mevlânâ'nın hekimi ve yakın dostu.

Nisbesinden aslen Nahcivanlı olduğu anlaşılmakta, ne zaman doğduğu, nerede ve kimlerin yanında öğrenim gördüğü bilinmemektedir. Hayatıyla ilgili bazı bilgiler, Selçuklular hakkındaki birkaç menkıbevi esere ve münşeat mecmuasına dayanmaktadır. Bu eserlerde adı genellikle Ekmeleddin Tabîb şeklinde geçer. Sultan Veled onu kırk bir beyitlik bir kasideyle övmüştür. Bu kasidenin baştan yirmi iki beyti müveşşah (akros-